

ten vagues i inoperants, per fortes reserves, hem de seguir atenint-nos a la conclusió que tant l'etimologia germànica com la cèltica topen amb greus dificultats i que la tercera via ens apareix com a menys sòlida encara.

En la limitada conclusió que el llatí va rebre el mot des de la Gàl·lia hi coincideixen els indicis, i ho podem acceptar, en la mesura en què no ho prenguem com a prova ferma de celtisme: gàl·lic de vegades no és cèltic i encara més sovint els elements gals no ho són des d'edat proto-cèltica. Si sabéssim que en el moment en què la *b-* germànica fou ja una mera aspiració el mot era tan antic en cèltic com en germànic, llavors tindríem almenys alguna prova que és d'arrel indoeuropea, la *k-* cèltica essent la resposta regular de la *h-* germànica; però resta la reserva que la *h-* germànica fou abans *h-* i abans encara *k^h* oclusiva aspirada, quan ja l'indoeuropeu de Germània anava prenent el colorit germànic, i si en aquest període va prestar el mot al cèltic, aquest hi canviaria la inicial en el seu so de *k-* (la idea Kluge-Thurneysen, ben cert).

Llavors es parla encara d'una arrel indoeuropea *ǵem-* 'cobrir' de la qual apunta Pokorny, com a únics representants (deixem de banda un isolat i incert mot sànscrit), un grup de mots germànics de forma aproximadament *ham-*, amb el sentit de 'embolcall, pellofa, closca'. Però un grup merament germànic (admetent com a provat que en vingui el nom de la camisa) no és una prova gens segura d'indoeuropeisme: sempre ens deixarà el dubte que sigui un manlleu antiquíssim d'una llengua para-indoeuropea (o pre-indoeuropea) de més al Nord o de més al Sud que l'indoeuropeu.

En tot cas no és versemblant l'opinió de M-Lübke que el cat. *càmis*, oc. id., el fr. ant. *cbainse*⁴ i l'it. *càmice*, siguin derivats regressius d'un diminutiu **camisino* o d'un derivat *CAMISILE*; no l'acceptàvem ja perquè la veiem inspirada pel seu desig de negar l'existència d'una accentuació inicial en cèltic, però la inversemblança que ja s'hi veia per diverses raons fou demostrada com a error en revelar que hi havia també un gr. *κάμισον* 'túnica' [S. IV, tan primerenc, doncs, com el ll. *camisia*], i a la força d'aquest mot s'afegeix la probabilitat que des del grec vagi passar a l'àrab, on *qāmīs*, *qāmūs*, 'camisa' són usuals i ja molt antics (Lane, p. 2564b), d'on podem creure que vingui el mossàr. *camiz* «alba, vestidura»;⁵ almenys la propagació fins a Espanya consolida l'antiguitat i arrelament del mot en àrab, i llavors indirectament en grec, si a l'àrab passà pel canal hel·lènic.

En conclusió, resten doncs, obertes tres possibilitats: herència indoeuropea (molt incerta, amb alternatives germànica > cèltica o genuïnitat celto-germànica) o manlleu a algun grup nòrdic (lapo-finès?) o a algun de transmediterrani.

Tornem al terreny que ens és propi. El nostre mot es presenta pertot en la forma *camisa*, però la variant popular a les Illes és *camia*: no és cosa local ni de parlar recent, que és la forma que usen escriptors de vell llenguatge popular com PdAPenya («Ramon des-

fà el coll de *camia* d'en Biel», *IdOr* 1, 61, «calçons a la justa, *camia* ab coll blanch», *AlcM*), i potser es documenta en un doc. de Sta. C. de Queralt de 1424 (que voldríem tenir més comprovat) i en un text versificat més aviat anterior;⁶ en tot cas és forma no solament mallorquina (*BDLC* IV, 292; XI, 231) sinó també de Menorca («anava en *cos de kāmīa*», Sant Lluís, 1964) i eivissenca («aquelles dones fan *kāmīas*», St. Joan de Portinatx, 1963); sigui com vulgui donada l'abundor balear de casos comparables de caiguda de la *-s-*, no hem de considerar divergent aquesta forma en etimologia.⁷

La forma masculina *camis* és antiquíssima i sempre s'ha accentuat en la *a*. Una accentuació *camis* com la que veiem en edicions de les *Cròniques* i altres textos medievals és provadament errònia. Ja en donava fe Mn. AMAlcover, com a «alba de dir missa» (*BDLC* IV, 1909, 354, i en una nota més detinguda ibid. XI, 1920, 231, on no totes les idees, i menys algunes dades que no aprofito, són errònies). Ja en un doc. purament català de Corbins, de l'a. 1299: «altre vestiment festival, de drap d'or, casula, et *camis* guarnit d'or» (*BABL* VI, 70). Alart, *InuLCat*. «un *camis* feble» a. 1311, «un *camis* de li», 1393. S'usava sense canvi en plural:⁸ «tres *camis*» en un altre doc. d'aquests, de 1311, i en un de Barcelona de 1360: «tres draps d'altar --- tres *camis* de drap de li ab punyets e ab faldons de drap d'or» (*HomRubió i Ll.* II, 166).

N'hi ha testimonis literaris: «l'altra reliquia era un *camis* molt preciós, menys de neguna costura, que madona Santa Maria féu de les sues beneïtes mans», Muntaner, § 234 (Casac. VI, 93.20), i de nou § 297 (Casac. IX, 19.27, 28; Sold., 939b20, 21); «lo prevere se vist set coses en la missa: --- lo sobrepellit, la 2a. lo amit, la 3a. lo *camis*, la 4a. la cinta, la 5a. lo maniple, la 6a. la stola, la 7a. e darera la casulla», St. Vicent F. (*Sermons* II, 248.14).

Abadal, *C. de Pall. i Ribag.*, § 316 en dona un de data ben arcaica: «*chamisos* duos» en un pergami original de 996; la forma singular catalana la tenim ja en un doc. de Terrassa de 1043: «curtina una et planeda una cum *kamis*», el 1156 «ornamenta Sti. Martini de Stopannà --- 3 estolet e tria manipla et 1 *camis* et 4 amictus», i Bast.-Bass. (350-1) en dona molts d'anteriors, més llatinitzats, des de 854. Importa notar que si bé la majoria es refereix a l'ornament sacerdotal, altres cops és una vestidura d'ús ben profà, fins femenina: «berregano 1 vermel --- ad Olsava femina, *kamiso* 1» i en altres quatre del mateix segle (ibid., § b) sembla ser-ho també, vistes les altres peces de roba que l'acompanyen, formant part d'un llegat, per més que aquest es faci en benefici de gent religiosa. Més clar encara en un doc. de c. 1500: «10 sonadors de instruments de corda vestits de *camis*» en el *L. de Coses Assenyalades* de PJComes, 100.

Tenim, doncs, ací el resultat català de la forma masculina, que ja hem vist comuna a les diverses llengües romàniques centrals, i que degué ser d'un tipus **CÁMISI-* (més aviat que *CÁMISO-*, a desgrat del grec i el baix-llatí), puix que així ho demana l'it. *càmice*, i